

Pišu nam

pozitivno i
negativno

Forum štiteljev u Hrvatski novina

Horvaczko Evangelye u Juri 1732. ljeta

Za Hrvate u zapadnoj Ugarskoj tiskan je prvi evandjelistar.

Proučavateljem tiskanih knjig na gradišćanskohrvatskom književnom jeziku za Hrvate u zapadnoj Ugarskoj iz 18. stoljeća, svakako je zanimljiv prvi hrvatski lekcionar tiskan u Győru (Juri, Gyuri) ki je do danas sačuvan u malom broju primjerkov.

U prigodi 290. obljetnice prvotiska toga evandjelistara, želio bih se osvrnuti i podsjetiti na tu prvu tiskanu knjigu iz 18. stoljeća i potaknuti na istraživanje jezika te knjige. Naime, triba reći da se u hrvatskom jezikoslovlju premalo posvećuje pozornost hrvatskim lekcionarom. Kao da se gubi s vida činjenica da su upravo takovi lekcionari, u pojedini sredina – fara kroz stoljeća, odgajali jezičnu osjetljivost za književno-jezičnu normu. Upravo »Horvackim evandjeljem«, tiskanim 121 ljeta po Mekinićevoj drugoj knjigi »Duševnih pesan« (1611.), Hrvati u Gradišću sačuvali su svoj hrvatski jezik. Stoga bi takove lekcionare trebalo proučavati s gledišta pravopisa, leksika, sintakse, uopće, takove su knjige relevantne za povijest hrvatskoga jezika.

Iz dosadašnje literature saznajemo da spomenuti evandjelistar imaju knjižnice: Országos Széchényi Könyvtár, Budapest, Papnevelő Intézet, Győr, Diözesanbibliothek Eisenstadt (nepotpun) [podatak prema Ludvig Kuzmić 1992.]. No László Hadrovics je u svojoj knjigi »Schrifttum und Sprache der burgenländischen Kroaten im 18. und 19. Jahrhundert« (1974.) spomenuo da je 1958. ljeta jedan primjerak »Horvackoga evangelya« dospio u sveučilišnu knjižnicu

(Széchényi -Bibliothek) u Budimpešti. U vezi s tim primjerkom »Horvackoga evangelya« Hadrovics je, uz ostalo, zapisao: „(...) Der Verfasser, der die ‚Dedicatio‘ [posvetu] als ‚Anonymus‘ unterschreibt, war nicht zu ermitteln. Es kan nur vermutet werden, dass er ein Jesuit oder ein Franziskaner war. Auch über den von ‚Anonymus‘ als Mäzen gepriesenen Chorherrn Jandre Sgodics ist mir nichts Näheres bekannt. Die handschriftlichen Eintragungen auf der Innenseite der vorderen Einbanddecke enthalten noch zwei Namen: *Evangeliium hoc donatum est p. Nepomuceno Domnanovics pro simplici usu Anno 1737 a Rdisimo Dno Mathia Barilics. Canonico Jaurinensi.*“ [Ovo evandjelje darovao je Ivanu Nepomuku Domnanoviću na upotrebu 1737. velečasni gospodin Matija Barilić, kanonik u Juri. (slobodan prijevod A. J.).

Zahvaljujući dr. Nikoli Benčiću i dr. Ivanu Karallu, čijom sam dobrohotnošću dostao podatke o obojici spomenutih imena kod Hadrovicsa, morem reći da je Ivan Nepomuk Domnanović bio franjevac, rođen u Filežu 1706., a umro 12. III. 1767. u Keszthelyju. Mate Barilić rođen je u Trajštofu 1687. Od 1713. do 1733. bio je kanonik u Juri kade je i umro 7. VII. 1749. ljeta. Prema tomu, lekcionar »Horvacko evangelye« iz 1732. obadva su koristili u svojem pastoralnom djelu kod Hrvatov.

Uz spomenute primjerke »Horvackoga evangelya«, pred oči javnosti došao je još jedan primjerak 2003. ljeta u Osijeku, prigodom obilježavanja 300. obljetnice dolaska franjevece kapucinov u ta grad. Gradska i sveučilišna knjižnica u Osijeku priredila je tada izložbu: »Blago knjižnice kapucinskoga samostana u Osijeku« tr je u Katalogu istoimene iz-

ložbe pod red. brojem 21. upisan primjerak knjige s naslovom: »Horvaczko evangelye szkupa z-popiszannyem Muke nasega szpafitelya Jesusa Kristusa y katolicsanzkim naukom Polag Uredbe i zakona rimski masni knjig...« (u prijepisu na današnju latinicu: *Horvacko evandjelje skupa s popisanjem Muke našega Jezusa Kristusa i katoličanskim naukom. Polag Uredbe i zakona rimskih mašnih knjig. Sim katoličanskim duhovnim pastiro i redovnikom, i učećim mladencom na novo štampano, i poredjeno. Krez milostivno nadiljenje poglavita i veliko poštovanoga gospod, Jandre Zgodiča veliko vridnoga djurskoga kanonika i lektora. Djuri, štampano krez Jožefa Antona Treibig M.DCCC.X XXII. (1732.)*); visina knjige 20 cm i obuhvaća 138 stranica. Spomenuti valja i to da je na naslovnici toga primjerka rukom zapisano: *PP. Capucino(rum) In Hotvaa 1919 Quinque Ecclesiis.* Znači da je ta primjerak bio prije kod kapucinov u Pečuhu. Osječki primjerak je jedini re-

gistriran u Hrvatskoj.

Kad je Jerko Fućak (1932.-1992.) pisao svoju knjigu i objavio ju 1975.: »Šest stoljeća hrvatskoga lekcionara«, nije znao za navedeni primjerak kapucinske knjižnice u Osijeku, iako je posvetio jedno poglavlje gradišćanskohrvatskim lekcionarom. No još valja reći da Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu posjeduje kopije »Horvackoga evangelya« (iz 1732.) iz Országos Széchényi-Könyvtár u Budimpešti. To je primjerak ki je Hadrovics bio spomenuo (1974.). Fućak se koristio timi kopijama, no krivo je pročitao rukopisno ime na praznoj stranici po prvi korica. Umjesto Barilić pročitao je kao Barišić (Barisics).

Prvi tiskani gradišćansko-hrvatski lekcionar (1732.) okvirno sadrži: Evandjelja (bez poslanic) za sve nedilje i svetke u crikvenom ljetu tr na dan pojedinoga sveca. Veliki taje-dan ima samo evandjelja: Kristuševu Muku na Veliki Petak, i na Cvitnicu evandjelje Jezu-

ševoga ulaska u Jeruzalem i onda evandjelja za zajedničke maše svecev to su tzv. *svetačni evangeliomi*. Nedilje se broju po Sv. Trojstvu, a ne po Duhu. U dodatku su različne molitve, *Litanije B. D. Marije* (Litanije lauretanske) i *Litanije si svetih Božji* (Svih svetih). Pridodan je na 15 stranica *Katekizmus. To je Nauk keršćanski općinski starim i mladim ljudem potreban va pitanja i odgovore razložen, po Petri Kaniusu ježuvitanskoga reda sv. Pisma doktoru. To su kratka pitanja i odgovori nauka keršćanskoga. Po tom katekizmu slijedu mašne molitve: Spovid obćinska, Kad se podviže Sveta Hostija, Kad se podviže Sveti kalež, Za podvizanjem. Slijedi Nauk od pokore keršćanske s pitanjem, potom slijedi Priprava k svetoj spovedi s pitanjem: Kako se ima pokornik k spovidi pripraviti?*

Odgovori su vrlo zanimljivi, jer su podiljeni na osobne tzv. grihe ke je vjernik počinio: mišljenjem, govorenjem itd. Zatim je pitanje: *Kada je dužan pokornik, po drugoč (drugiput) se spovidati?, zatim, Kada je spovid i ne hasnovita i se mora grišnik podrugoč spovidati? Slijedi molitva Pred spovidjum, Za spovidjum, Pred pričešćanjem, Za pričešćanjem sv. Tomaša* (misli se na dan toga sveca), *Za pričešćanjem k Divic Mariji. Slijedu molitve jutarnja, poldašnja i večernja. Potom Sedam radosti Blažene divice Marije* itd., na str. 138 je *Konac »Horvackoga evangelya«* (1732.). Ta evandjelistar ima posvetu na latinskom jeziku, s potpisom *Anonymus* (anonimni). U prijevodu na hrvatski jezik, uočio sam sljedeće. Autor posvete, uz ostalo, veli: „(...) neodlučan sam dvoumeći se, kimi bih pohvalamu tebe, premilostivi zaštitniče, uzvisio (...); u tebi promatram znanje ko je umnoženo neprestanim marom i uređjeno djelovanjem i neprekinutom vježbom, posredstvom ko si običavao podučavati ostale i marljivo ih prosvitljivati (...). Marljivost i ljubav prema tvojoj braći živo se iskazuje, (...) za ko si ne sa-

Fileška mladina okolo rajlaša, harmonikaša Martina Jordanića

foto: poslala monika palatin

Tamburaši fileških Graničarov nastupaju u domaćem selu

foto: poslala monika palatin

mo učinio da se podigne novo sjemenišće, nego si ga takaj obdario zakladom, ništa manje vjerniki, siromašan kler i ostali potrebiti tribaju doživiti tvoju ruku dobročinstva ka je uvijek bila otvorena. (...)“.

Naveo sam najvažnije rečenice iz posvete s namjerom da se negdo od Gradišćancev odvaži na traženje te osobe koj je *»Horvacko evangelye«* posvećeno, a onda ćedu morebit najti i autora posvete. No pretpostavlja se da je posveta upućena kanoniku Jandri Zgodiću ki je knjigu, svakako, pinezno pomogao kod tiskanja.

Ljeta 1741. u Beču je tiskano drugo prošireno izdanje *»Horvackoga evangelya«* franjevca Ladislava Valentića: *Epistole i vandjelja na se nedi-*

lje i svetke s popisanum mukum Gospodina našega Jesusa Kristusa, po razlogu novoga Misala dvora rimskoga. Od P. Ladislava Valentića reda manjih bratov sv. Oca Franciska serafinska koneventualnikov z dopušćenjem gornjih na harvatski jezik istomačena i na štampanje dana. Beči, pri Gergi Kurzböcku, mudroskupščine štamparu, va 1741.

I na kraju. Za pastoralnu upotrebu u Zagrebačkoj biskupiji u 17. stoljeću tiskan je prvi kajkavski lekcionar, u dob biskupa Petra Petretića (1604.-1667.) u Grazu 1651. pod naslovom: *Sveti evangeliomi, koteremi sveta Cirkva Zagrebečka slovenska, okolu godišća, po nedelje te svetke žive. Z jednem kratkem Katekizmušem, za nevmetelne ljudi hasnovitem. Svet-*

loga i visoko poštovanoga gospodina gospodina Petra Petretića, biskupa zagrebečkoga, oblastjum i s troškom i slovenskem slovom na svetlo vun dani i štampani. Z dopušćenjem gornjih. Vu nemškom Gradce. Na jezero šest stopedeset i pervo leto. Pri Ference Widmanstadiuse štampare.

Po uzoru na drugo izdanje toga evandjelistara u Trnavi 1694. priredjen je, ovde spomenuti, prvi gradišćanskohrvatski lekcionar *»Horvacko evangelye«* (1732.). Dakle, veze Hrvatov u zapadnoj Ugarskoj sa Zagrebačkom biskupijom su vidljive i u 18. stoljeću i traju još danas u 21. stoljeću, i neka traju dokle je svita i vijeka. (Alojz Jembrih)